

Vergi Harcamalarının Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Teorik Çerçeve ve Uluslararası Karşılaştırma

Tunahan Değirmenci¹

Özet

Bu çalışma, vergi harcamalarının ekonomik ve sosyal etkilerini teorik çerçeve ve uluslararası karşılaştırmalar ışığında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Vergi harcamaları, devletin belirli ekonomik ve toplumsal hedeflere ulaşmak için vergi politikaları yoluyla sağladığı dolaylı teşvikler olarak tanımlanır. Çalışmada, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki vergi harcamalarının yapısal özellikleri, hedef alanları ve GSYH'ye oranları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bulgular, gelişmiş ülkelerde vergi harcamalarının daha yüksek oranlarda ve özellikle yatırım, Ar-Ge ile çevresel sürdürülebilirlik gibi uzun vadeli kalkınma hedeflerine odaklandığını göstermektedir. Öte yandan, daha düşük gelirli ülkelerde hızlı ekonomik büyüme görülmekle birlikte, vergi harcamalarının tek başına bu büyümeyi garanti etmediği anlaşılmıştır. Çalışma, vergi harcamalarının etkinliğinin sadece büyüklüklerine değil, aynı zamanda hedeflendikleri alanlara, uygulama biçimlerine ve kurumsal kapasiteye bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, mali disiplin ve şeffaflık eksikliği gibi risklere karşı dikkatli olunması gerektiği vurgulanmıştır. Sonuç olarak, vergi harcamalarının doğru tasarlandığında ekonomik büyüme, istihdam, inovasyon ve çevresel dönüşüm alanlarında önemli katkılar sağlayabilir, ancak bu araçların rasyonel, şeffaf ve hesap verebilir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Gelecek çalışmalarda, vergi harcamalarının sektörel ve bölgesel etkilerinin detaylı analiz edilmesi ve değerlendirme mekanizmalarının geliştirilmesi önerilmektedir.

1 Doktor Öğretim Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, tunahandegirmenci@sakarya.edu.tr, 0000-0002-8903-7883

1. Giriş

Devletlerin ekonomik ve sosyal hedeflerini gerçekleştirme yolunda kullandığı araçlardan biri olan vergi politikası, sadece gelir toplama işleviyle (fiskal amaç) sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ekonomiyi yönlendirme amacı (ekstra fiskal amaç) da taşır. Bu çerçevede, doğrudan kamu harcaması yapılmaksızın bazı faaliyetlerin, sektörlerin veya toplumsal grupların desteklenmesini amaçlayan vergi harcamaları, maliye politikasının dolaylı teşvik araçları arasında yer alır. Vergi istisnaları, muafiyetleri, indirimler, oran farklılaştırmaları ve vergi ertelemeleri gibi çeşitli uygulamaları kapsayan bu mekanizma, teoride belirli iktisadi ya da sosyal hedeflere ulaşmayı amaçlarken, pratikte vergi sisteminin basitliğini ve adaletini zedeleyebilecek sonuçlar doğurabilmektedir.

Vergi harcamalarının temel gerekçesi, ekonomik aktörlerin kararlarını kamusal hedefler doğrultusunda yönlendirmek ve piyasa aksaklıklarını gidermektir. Ancak bu yaklaşım, literatürde uzun süredir tartışma konusudur. Özellikle klasik ve neoliberal iktisat yaklaşımları, kamu müdahalesinin asgari düzeyde olması gerektiğini savunarak, vergi harcamalarını kaynak dağılımında bozulmaya ve etkinlik kaybına yol açtığı gerekçesiyle eleştirir. Bu düşünceye göre, devletin vergilendirme yoluyla bireysel tercihleri yönlendirmeye çalışması hem piyasa dengesini bozar hem de kamu maliyesinde şeffaf olmayan teşvik mekanizmaları yaratır. Öte yandan keynesyen ve kurumsalcı yaklaşımlar, vergi harcamalarını özellikle ekonomik durgunluk dönemlerinde talep yaratıcı, yatırım teşvik edici ve sektörel kalkınmayı destekleyici araçlar olarak görür. Bu bakış açısı, kamu müdahalesinin sadece gelir toplamakla sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda stratejik alanlarda da rol üstlenmesi gerektiğini savunur.

Bu teorik tartışmaların ötesinde, vergi harcamalarının ekonomi üzerindeki olası etkileri farklı boyutlarda değerlendirilmelidir. İlk olarak, ekonomik büyüme üzerinde yaratabileceği etkiler önemlidir. Vergi teşvikleri aracılığıyla sermaye birikimi, üretim ve yatırım artırılabilir; ancak bu artışların kalıcı olup olmadığı ve vergi teşvikinin gerçekten ilave yatırımı mı yoksa zaten gerçekleşecek faaliyetleri mi desteklediği ayrı bir tartışma konusudur. İkinci olarak, gelir dağılımı açısından vergi harcamaları önemli sonuçlar doğurabilir. Genellikle büyük ölçekli firmalar veya yüksek gelir grupları bu tür teşviklerden daha fazla yararlanabildiğinden, adaletsiz bir gelir paylaşımına neden olabileceği yönünde eleştiriler mevcuttur. Üçüncü olarak, doğrudan yabancı yatırımların çekilmesinde vergi avantajları rol oynayabilmektedir. Ancak yalnızca vergi teşvikleriyle yatırım çekmeye çalışmak, sürdürülebilir kalkınma açısından kalıcı bir çözüm olarak görülmemelidir.

Bu çerçevede, vergi harcamalarının şeffaflığı ve hesap verebilirliği, modern kamu maliyesi ilkeleriyle yakından ilişkilidir. OECD ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar, son yıllarda üye ülkelere yönelik yayınladıkları çeşitli raporlarla, vergi harcamalarının büyüklüğünün ve etkilerinin sistematik biçimde izlenmesini, bütçe sürecine dâhil edilmesini ve kamuoyuyla açık biçimde paylaşılmasını önermektedir. Özellikle OECD'nin "Tax Expenditures in OECD Countries" (2010) raporunda, vergi harcamalarının kamu bütçeleri üzerindeki etkilerinin çoğu zaman görünmez kaldığı, bu nedenle politika yapım sürecinde göz ardı edildiği vurgulanmaktadır. IMF ise vergi harcamalarının mali disiplin açısından birer "gizli bütçe harcaması" niteliği taşıdığını belirterek, bunların yıllık bütçe belgelerinde ayrı tablolar hâlinde sunulmasını tavsiye etmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, vergi istisna ve muafiyetleri gibi uygulamaların sadece teknik maliye araçları olmadıkları, aynı zamanda ekonomik yönlendirme, gelir dağılımı, verimlilik, adalet ve şeffaflık gibi çok boyutlu ilkelerle ilişkili olduğu açıktır. Bu nedenle, bu tür uygulamaların genel görünümünün, teorik yaklaşımların, ekonomik etkilerinin ve uluslararası raporlamaların birlikte değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın devamında, vergi harcamalarının kapsamı ve dayandığı iktisadi gerekçeler ele alınacak; ardından ekonomik etkileri, mevcut literatür bulguları ve uluslararası uygulamalar çerçevesinde eleştirel bir değerlendirme yapılacaktır.

2. Vergi Harcamalarının Kavramsal ve Kurumsal Çerçevesi

Vergi harcamaları, kamu gelirlerinden vazgeçilerek belirli iktisadi ya da sosyal hedeflere ulaşmayı amaçlayan istisna, muafiyet, indirim ve benzeri düzenlemelerle ortaya çıkan dolaylı mali politika araçlarıdır. Kamu gelir sisteminde meydana gelen bu bilinçli eksiltmeler, doğrudan harcama yapmak yerine vergi sisteminin içinden çıkan bir destekleme mantığıyla çalışmaktadır. Bu nedenle, "görünmeyen harcamalar" ya da "gizli kamu harcamaları" olarak da adlandırılabilir (Surrey, 1973).

Vergi harcamaları, klasik kamu harcaması tanımlarının dışında yer almakla birlikte, kamu maliyesi dengesine olan etkileri nedeniyle kamu harcaması gibi analiz edilmektedir. Bu yönüyle, bütçe açığı, borçlanma ve vergi yükü gibi temel mali göstergeler üzerinde belirgin bir etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden son yıllarda birçok ülke farklı amaçlarla vergi sistemlerinde bu teşviklere yer vermektedir. Gelişmiş ülkelerde vergi harcamalarının GSMH içindeki payı %3-8 arasında değişmektedir.

Vergi harcamaları genellikle beş ana yöntemle ortaya çıkar: vergi istisnaları, muafiyetler, vergi oranı indirimi, vergi kredileri ve ertelemeler. Bu yöntemlerle kamu kesimi, belirli kesimlere, faaliyetlere veya tüketim kalemlerine yönelik dolaylı destek sağlamaktadır. Örneğin, eğitim ve sağlık hizmetlerine KDV istisnası getirilmesi hem hane halklarını tüketimde desteklemeyi hem de bu hizmet alanlarını özendirmeyi amaçlamaktadır. Benzer şekilde, yenilenebilir enerji üretimine yönelik gelir vergisi muafiyetleri veya çevreci yatırımlara amortisman kolaylıkları da vergi harcaması kapsamındadır (OECD, 2021).

Vergi harcamalarının çıkış noktası genellikle kamu politikalarının sosyal refah, ekonomik kalkınma veya sektörel yönlendirme gibi hedeflerle uyumlu olmasına dayanır. Kamu otoritesi, doğrudan transfer harcamaları yerine dolaylı bir müdahale yöntemi olarak vergi harcamaları aracılığıyla bu hedefleri gerçekleştirmeyi seçebilir. Bu tercih bazen idari maliyetlerin azaltılması, bazen de siyasi olarak doğrudan harcamaların olumsuz algısından kaçınmak gibi gerekçelere dayanabilir (Burman & Phaup, 2012). Vergi harcamalarının özendirici etkisi çeşitli alanlarda gözlemlenmektedir. Çevre politikaları kapsamında, enerji tasarrufu sağlayan konut yenileme faaliyetlerine yönelik vergi indirimleri ya da elektrikli araç alımı için gelir vergisi avantajları, çevre dostu davranışları teşvik etmektedir (Johnstone vd., 2010). Tarımda organik üretim yapan çiftçilere sağlanan KDV istisnaları, küçük ölçekli üretici destekleri ya da kadın girişimciliğine yönelik kurumlar vergisi avantajları da bu bağlamda değerlendirilir. Bununla birlikte, vergi harcamalarının sektörel düzeyde hangi alanlarda yoğunlaştığı zaman içinde değişkenlik göstermiştir. Örneğin, dijital dönüşüm süreçlerinin hızlanmasıyla birlikte Ar-Ge faaliyetleri ve yazılım üretimi gibi alanlara yönelik vergi destekleri giderek yaygınlaşmıştır. Özellikle OECD ülkelerinde Ar-Ge vergi kredileri, şirketlerin inovasyona yönelik yatırımlarını teşvik etmek adına kullanılan başlıca araçlardan biridir (Appelt vd., 2016). Kamu politikalarında sosyal boyutun öne çıktığı durumlarda ise vergi harcamaları, gelir dağılımına yönelik dolaylı müdahaleler olarak kullanılabilir. Örneğin, düşük gelirli hanehalklarına yönelik vergi kredisinin artırılması, sosyal yardım harcamaları yerine geçebilecek niteliktedir (Eissa & Hoynes, 2006).

Kavramsal olarak vergi harcamalarının kamu harcamalarıyla eşdeğer tutulup tutulamayacağı da kuramsal tartışmalara konu olmuştur. Bir görüşe göre, vergi harcamaları doğrudan kamu harcaması gibi maliyet yarattığı için aynı şekilde izlenmeli, raporlanmalı ve sınırlandırılmalıdır (Surrey, 1973). Ancak alternatif görüşler, vergi harcamalarının bireylerin vergi yükünü azaltması nedeniyle kamu harcaması olarak değerlendirilemeyeceğini savunur. Bu ayrım, özellikle mali saydamlık ve hesap verebilirlik ilkeleri bağlamında önem kazanmaktadır. Kurumsal açıdan vergi harcamalarının

izlenmesi ve raporlanması konusunda farklı uygulamalar gözlenmektedir. OECD ve IMF, üyelere yönelik “vergi harcaması raporlama” tavsiyelerinde bulunmakta; bu kapsamda vergi harcamalarının bütçe belgelerinde ayrı bir tabloyla sunulmasını önermektedir. Almanya, Fransa ve Kanada gibi ülkelerde bu uygulamalar uzun yıllardır sistematik olarak sürdürülmektedir (Beznoska vd., 2023). Buna karşılık, gelişen ekonomilerde bu izleme ve raporlama sistemleri ya eksik ya da yetersizdir.

Sonuç olarak, vergi harcamaları kamu maliyesi sisteminin dolaylı ama etkili araçlarından biridir. Hem ekonomik hem sosyal hedeflere hizmet eden bu uygulamaların saydamlık ve etkililik açısından izlenmesi, mali performans ve politika etkinliği için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, bir sonraki bölümde bu uygulamaların dayandığı teorik yaklaşımlar ve bu yaklaşımlar çerçevesinde getirilen eleştiriler ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3. Vergi Harcamalarının Dayandığı İktisadi Yaklaşımlar ve Tartışmalar

Vergi harcamalarının iktisadi temellendirilmesi, kamu maliyesi teorisi içinde devletin ekonomiye müdahalesinin sınırları ve araçları bağlamında şekillenir. Bu müdahalenin araçlarından biri olarak görülen vergi harcamaları; kamu harcaması gibi doğrudan değil, dolaylı bir müdahale biçimi olup, vergi sisteminin içinde yer alan ve bütçe üzerindeki etkisi çoğu zaman görünmeyen bir politika aracıdır. Bu bağlamda, vergi harcamalarının savunusu ya da eleştirisi, farklı iktisadi düşünce ekollerinin devlete biçtiği rol ve piyasa mekanizmasına atfettikleri öneme göre farklılık göstermektedir.

Klasik iktisatçılar, bireylerin rasyonel davrandığını ve serbest piyasaların kaynak tahsisinde etkinliği sağlayacağını savunurlar. Adam Smith’in “görünmez el” ilkesi, devletin ekonomik faaliyetlere müdahalesinin en aza indirilmesini önerir. Bu çerçevede, vergi harcamaları gibi mali teşvikler, piyasa dengelerini bozucu unsurlar olarak değerlendirilir. Neoklasik yaklaşım ise, benzer şekilde kamu müdahalesine mesafeli durmakla birlikte, müdahalenin gerekçesini ancak piyasaların eksik veya başarısız işlediği durumlarla sınırlar. Dolayısıyla, genel neoklasik düşünceye göre vergi harcamaları, kaynak tahsisini bozabilir, verimlilik kayıplarına neden olabilir ve kamu bütçesi açısından da sürdürülemez olabilir (Browning, 1976). Bu eleştiriler, özellikle vergi harcamalarının etkinlik ve hedefleme eksiklikleriyle birleştğinde daha da güçlenmektedir. Keynesyen iktisatçılar, devletin ekonomik konjonktür üzerinde aktif rol oynaması gerektiğini savunurlar. Özellikle eksik talep dönemlerinde kamu müdahalesinin gerekliliğini vurgulayan bu yaklaşım, vergi harcamalarını da ekonomiyi canlandırma, yatırımları ve istihdamı

artırma araçları arasında sayar. Keynesyen görüşe göre, örneğin yatırımlar üzerinden sağlanan vergi istisnaları, firmaların yatırım eğilimini artırarak toplam talebi canlandırabilir. Bu yönüyle vergi harcamaları, Keynesyen maliye politikalarının bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu yaklaşımda da geçici ve hedefe yönelik uygulamaların önemi vurgulanmakta, kalıcı ve kapsamı belirsiz muafiyetlerin verimliliği sorgulanmaktadır (Musgrave & Musgrave, 1989).

Kurumsal iktisat ve yeni kurumsalcı yaklaşımlar, ekonomik performansın yalnızca fiyat mekanizmalarıyla değil, aynı zamanda kurumlar, kurallar, teşvikler ve yönetim kalitesiyle belirlendiğini savunur. Vergi harcamaları bu yaklaşım içinde, devletin stratejik yönlendirme aracı olarak ele alınabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde piyasa başarısızlıklarının yoğun olduğu, finansman maliyetlerinin yüksek olduğu ya da sermaye birikiminin yetersiz kaldığı sektörlerde, vergi teşvikleri ekonomik dönüşüm için gerekli görülebilir (Rodrik, 2004). Bu kapsamda yenilenebilir enerji yatırımlarının vergi muafiyetleri ile desteklenmesi, Ar-Ge harcamaları için sağlanan vergi indirimleri veya bölgesel kalkınmaya yönelik teşvikler, kurumsal iktisat perspektifinden makul müdahale araçları olarak değerlendirilebilir (Degirmenci & Yavuz, 2024)

Vergi harcamalarının gerekçelendirilmesinde en sık başvuru teorik temel, piyasa başarısızlıklarıdır. Dışsalıklar, kamusal mallar, bilgi asimetrisi veya doğal tekeller gibi durumlarda, piyasaların optimal kaynak tahsisi yapamaması nedeniyle devlet müdahalesi gerekebilir (Savaşan, 2016). Bu bağlamda, pozitif dışsalık üreten sektörlerde (örneğin eğitim, sağlık, çevre dostu teknolojiler), vergi teşvikleriyle özel sektör faaliyetleri desteklenebilir. Aynı şekilde bilgi üretiminin kamusal mal niteliği taşıması, Ar-Ge harcamaları için vergi harcamalarını meşrulaştırabilir. Yine de bu müdahalelerin sınırları tartışmalıdır. Tullock ve Buchanan gibi kamu tercihi teorisyenleri, vergi harcamalarının siyasi süreçlerce yönlendirilebileceğini ve rasyonel kamu tercihi yerine çıkar gruplarının etkisiyle şekillenebileceğini ileri sürmüştür. Bu görüş, vergi harcamalarının genellikle şeffaf olmayan biçimde uygulanması ve kamuoyunca izlenmesinin zor olması nedeniyle güç kazanmaktadır. Kamu tercihi teorisyenleri, siyasal karar alma mekanizmasının kamusal araçları kendi faydalarını maksimize etmek için kullanacaklarını savunmaktadır.

Vergi harcamalarına yönelik teorik eleştiriler ise üç ana eksende yoğunlaşmaktadır: etkinlik, adalet ve şeffaflık. Etkinlik açısından, vergi teşviklerinin hedef kitleye ulaşp ulaşmadığı, beklenen davranış değişikliğini yaratıp yaratmadığı sorgulanır. Çoğu zaman, firmaların zaten gerçekleştireceği faaliyetlerin vergi teşviklerinden yararlandığı, dolayısıyla marjinal etkisinin

sınırlı olduğu yönünde eleştiriler mevcuttur (OECD, 2010). Adalet açısından bakıldığında ise, vergi harcamalarının dolaylı yoldan yüksek gelir gruplarını daha fazla avantajlı kıldığı iddia edilmektedir. Çünkü yüksek gelirli bireyler ve büyük ölçekli işletmeler, bu tür teşviklerden yararlanma kapasitesine daha çok sahiptir. Ayrıca, yatay ve dikey adalet ilkelerine zarar verebilecek uygulamaların gelir dağılımını olumsuz etkileyebileceği öne sürülmektedir (Bratić, 1986). Şeffaflık eksikliği ise, vergi harcamalarının bütçe süreçlerinde doğrudan görülmemesi nedeniyle hesap verebilirliği azaltmakta, kamu kaynaklarının kullanımına dair demokratik denetimi zayıflatmaktadır. Bu bağlamda, vergi harcamalarının etkilerinin ölçülmesi, denetlenmesi ve mali şeffaflık sağlamak amacıyla istatistiklerin sunulması gerekmektedir.

4. Literatür İncelemesi: Vergi Harcamaları Üzerine Ampirik Bulgular

Vergi harcamaları, son yıllarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde maliye politikalarının önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Bu politika aracının etkinliği, çeşitli iktisadi göstergeler üzerindeki etkisinin ölçülmesiyle değerlendirilmektedir. Literatürde vergi harcamalarının ekonomik büyüme, yatırım, istihdam, gelir dağılımı ve sektörel gelişme üzerindeki etkilerini inceleyen çok sayıda ampirik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların yöntemsel çeşitliliği kadar, elde ettikleri sonuçlar da ülkelerin kurumsal yapıları, uygulama biçimleri ve sosyoekonomik koşullarına göre farklılık arz etmektedir.

Vergi harcamalarının iktisadi büyüme üzerindeki etkisini analiz eden ampirik çalışmalar genellikle vergi teşviklerinin yatırım ve sermaye oluşumu kanalıyla büyümeyi etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Klemm ve Van Parys (2012), vergi teşviklerinin yabancı doğrudan yatırımlar üzerindeki etkisini incelemiş ve vergi tatillerinin Latin Amerika ve Karayipler’de doğrudan yabancı yatırım çekmede etkili olduğunu fakat Afrika’da etkili olmadığını sonucuna ulaşmışlardır. Kutbay (2020), 42 ülke için yapmış olduğu çalışmada vergi teşvikinin, dışa açıklık ve ekonomik özgürlükle birlikte değerlendirildiğinde yatırımlar üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu ancak tek başına değerlendirildiğinde etkili olmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Polat (2019), seçilmiş ülkelerde ar-ge vergi teşviklerinin ekonomik büyümeyi artırdığını göstermektedir. Benzer şekilde Erdoğan (2023), yapmış olduğu literatür incelemesinde ar-ge faaliyetlerini desteklemek için sağlanan vergi teşviklerinin ekonomik büyümeyi artırdığı bulgusunun çoğunlukta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan Alegana (2014), Kenya’da vergi teşvikleri ile ekonomik büyüme arasında ters ilişki olduğunu göstermektedir. Bondonio

ve Greenbaum (2007), ise yıllık ödeneklerin Nijerya'da ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Vergi harcamalarının istihdam üzerindeki etkilerine dair bulgular ise genellikle sektörel farklılıklar göstermektedir. Hazman ve Büyükbek (2020), vergi teşviklerinin TR33 bölgesinde ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğunu fakat istihdam üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Öte yandan Çam ve Esengün (2011), Osmaniye Sanayi Bölgesi için yapmış oldukları anket çalışmasında, vergi teşviklerinin istihdamını artırdığı bulgusuna ulaşmışlardır. Ek olarak vergi harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Kurt ve Çelikay (2020), 16 ülke için yapmış oldukları çalışmada vergi harcamalarından gelir eşitsizliğine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulgusuna ulaşmışlardır. Barrios vd. (2016), 27 Avrupa ülkesinde vergi harcamalarının vergi gelirleri ve gelir eşitsizliği üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Öte yandan IMF (2019), birçok ülkede vergi muafiyetlerinin adalet ilkesine aykırı biçimde uygulandığını ve genellikle büyük ölçekli firmalar ya da varlıklı bireylerin bu imkânlardan orantısız şekilde yararlandığını ifade etmektedir.

Ampirik literatür, vergi harcamalarının maliyet-etkinlik analizlerine dair de önemli bulgular sunmaktadır. Burman ve Phaup (2011), vergi harcamalarının doğrudan kamu harcamalarına kıyasla daha düşük hesap verebilirliğe sahip olduğunu ve maliyetlerinin kamuoyunca yeterince anlaşılamadığını belirtmişlerdir. Çalışmada, vergi teşviklerinin maliyeti ölçülmeden uygulanmasının, bütçe disiplini açısından risk yarattığı vurgulanmıştır. OECD (2010) ise vergi harcamalarının etkisinin ölçülmesi için düzenli değerlendirme mekanizmalarının kurulmasını önermekte, aksi takdirde bu araçların etkin olmayan harcamalarla sonuçlanabileceğini belirtmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanan geniş kapsamlı teşvik sistemlerinin, politika hedeflerine ulaşmadan sadece kamu gelirlerinde azalmaya yol açtığına dair çok sayıda bulgu bulunmaktadır.

Görülüşü üzere vergi harcamalarının ekonomik büyüme, yatırım, gelir dağılımı, istihdam gibi birçok faktör üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olabilmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus politika yapımcıların neyi amaçladıklarıdır. Politika yapımcılar genel olarak etkinlik ve adalet arasında bir kıvam arayışı içindedirler. Eğer etkinliği öncelerlerse yüksek gelir grubunda yer alan yatırımcılara vergi teşviki sağlaması beklenmektedir. Böyle bir durumda ise gelir adaletsizliğinin artması beklenebilir. Öte yandan gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik düşük gelirliye yönelik yapılan

vergi teşviklerinin yüksek gelir gurubunun vergi yükünü artırması ve dolayısıyla ekonomik büyümesi yavaşlatması beklenebilir.

5. Vergi Harcamalarının Uluslararası Uygulamaları ve Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

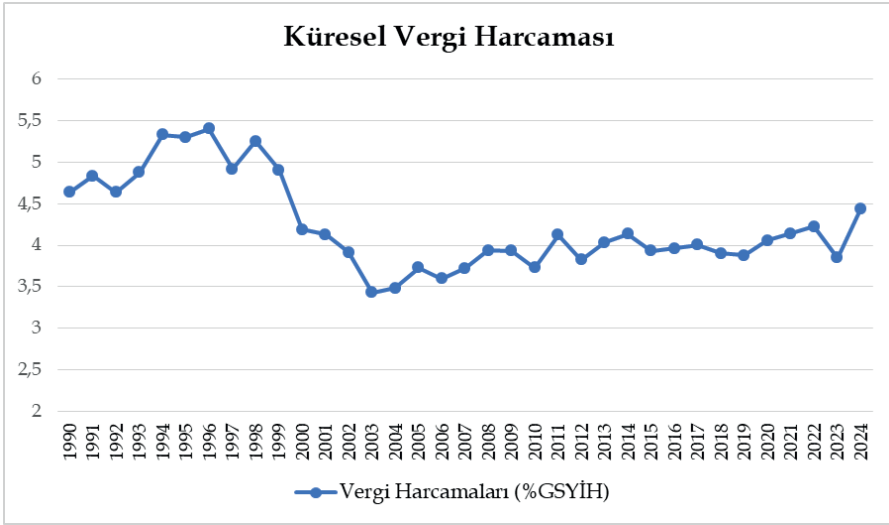
Vergi harcamaları, pek çok ülkede ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak için kullanılan dolaylı maliye politikası araçları arasında yer alır. Bu uygulamalar çeşitli sektörleri desteklemek, istihdam yaratmak, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak ya da çevresel dönüşümü teşvik etmek amacıyla tasarlanır. Ancak ülkelerin bu araçları nasıl ve hangi kapsamda kullandıkları gerek uygulama mekanizmaları gerekse şeffaflık düzeyi açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Vergi harcamaları, belirli faaliyetleri, bölgeleri veya vergi mükellefi gruplarını desteklemeyi amaçlayan ve potansiyel vergi gelirinden feragat edilmesine yol açan özel vergi hükümleridir. Bu tanım hem uygulamaların doğrudan maliyet içerdiğini hem de kamu bütçesinden ayrı ama dolaylı bir harcama niteliği taşıdığını ortaya koyar. Dolayısıyla uluslararası karşılaştırmalar, ülkelerin vergi harcaması büyüklüklerini, uygulama biçimlerini ve hedeflediği öncelikleri anlamak açısından oldukça işlevseldir.

Ülke örneklerine bakıldığında farklı ülkelerde pek çok farklı sektörlere yönelik vergi harcamaları yapıldığı görülmektedir. Bu farklılık ülkelerin sektörel önceliklerinin farklılığından kaynaklanmaktadır. Almanya, özellikle enerji dönüşüm politikası (Energiewende) kapsamında yenilenebilir enerji yatırımlarına önemli vergi teşvikleri sağlamaktadır. Gelir ve kurumlar vergisi kapsamında yatırım indirimi, amortisman kolaylıkları ve KDV istisnaları, bu dönüşüm sürecinde kritik araçlar olarak kullanılmıştır. Almanya Maliye Bakanlığı'nın verilerine göre, yalnızca yenilenebilir enerji sektörüne yönelik vergi harcamalarının 2022 yılında 5,1 milyar avro olduğu rapor edilmiştir (BMF, 2023). Öte yandan, Kanada, bölgesel eşitsizlikleri azaltmak amacıyla bazı az gelişmiş bölgelerde faaliyet gösteren işletmelere kurumlar vergisi oranında indirim sağlamaktadır. Ayrıca Ar-Ge harcamaları için sunulan vergi kredileri, Kanada'nın yenilikçi kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Bu uygulamaların etkilerine dair yapılan bir çalışmada, Ar-Ge vergi kredilerinin her 1 dolarlık kamu maliyetine karşılık 1,38 dolarlık özel sektör Ar-Ge harcaması doğurduğu belirtilmektedir (Parsons & Phillips, 2007).

Latin Amerika ülkelerinde, madencilik sektörüne yönelik vergi istisnaları ve ihracat teşvikleri yoluyla doğrudan yabancı yatırımları çekmeyi amaçlayan bir vergi harcaması yapısı benimsenmiştir. Bu doğrultuda yapılan uygulamaların, 2000'li yıllarda ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımın sektör

kompozisyonunu ciddi biçimde etkilediği gözlemlenmiştir (OECD, 2018). Fransa’da vergi harcamaları, daha çok sosyal amaçlarla şekillendirilmiştir. Örneğin düşük gelirli hanehalklarının konut ediniminde KDV muafiyeti veya eğitim harcamaları için sağlanan gelir vergisi indirimleri, doğrudan gelir dağılımını etkilemeyi hedefler. Cour des Comptes’in (2022) raporuna göre, bu tür sosyal amaçlı vergi harcamaları toplam harcamanın yaklaşık %30’unu oluşturmaktadır.

Bununla birlikte Küresel Vergi harcamaları Veritabanı (GTED) birçok ülkede uygulanan vergi harcamalarını sunmaktadır. Ülkelerin sosyal ve ekonomik amaçlarla sunduğu farklı teşvikler bulunmaktadır. Örneğin Amerika’da evlat edinenler, engelliler, afet bölgelerindeki işverenler ve işsizler için birçok vergi harcaması uygulaması bulunmaktadır. Öte yandan İsveç’te küçük şirketlere, kan masraflarına, işe gidiş geliş masraflarına çeşitli vergi teşvikleri uygulanmaktadır (GTED, 2025). Türkiye’de son yıllarda doğum oranlarındaki düşüşler sebebiyle birçok vergi teşviki sağlandığı görülmektedir. Bu uygulamaların ekonomik ve sosyal yönden birçok pozitif etkisi olabilir.

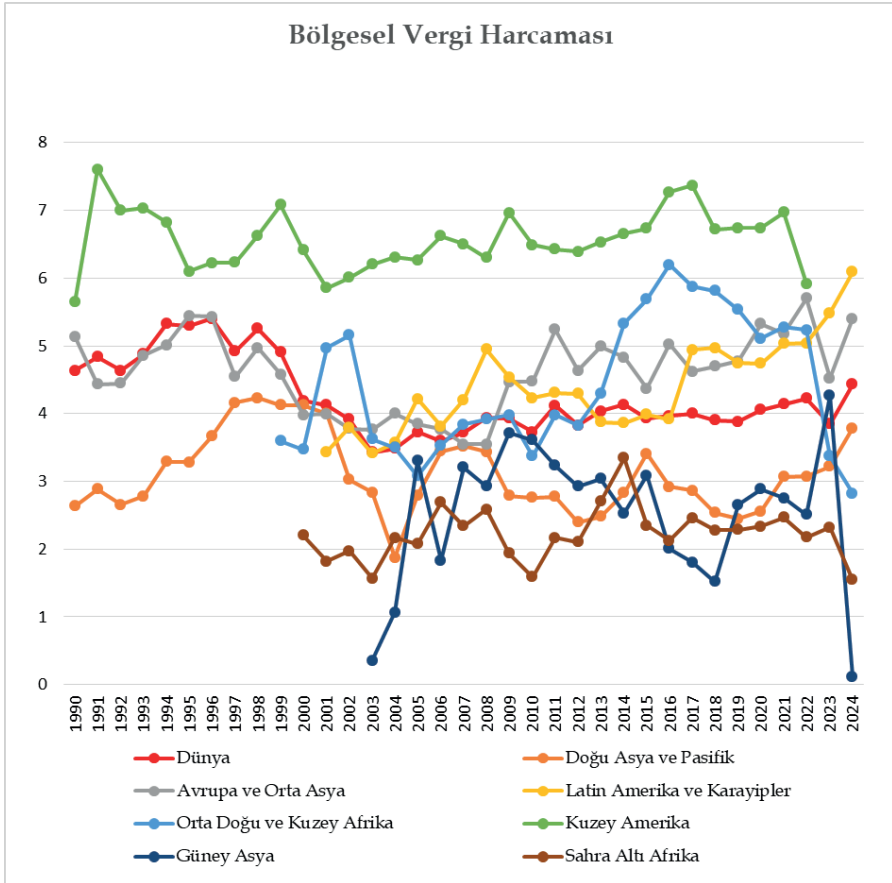

Şekil 1: Küresel vergi harcaması

Kaynak: GTED (2025)

Şekil 1’de küresel çapta vergi harcamalarının gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı gösterilmektedir. 2000li yıllardan itibaren vergi harcamalarının dünya genelinde oransal olarak düştüğü görülmektedir. 2000’ler sonrası dünya genelinde kamu borçları ve bütçe açıkları sürdürülebilirlik açısından

daha sıkı denetim altına alınmıştır. Bu ortamda vergi harcamaları “gizli sübvansiyon” olarak görüldü ve pek çok ülke bunları kısarak doğrudan harcamaya, yani şeffaf bütçe kalemlerine yönelmiştir. Ayrıca diğer önemli bir sebep kapsamlı uluslararası vergi sistemine geçilmesidir. OECD ve IMF gibi uluslararası kuruluşların teşvik etmesiyle pek çok ülke, istisna ve muafiyetleri daraltıp tabana yayılmış, daha geniş kapsamlı bir vergi sistemine geçmiştir. Böylece vergi harcamalarının hacmi küçülürken, daraltılmış istisnalar GSYİH içindeki nispi payını azaltmıştır. Öte yandan gelişmekte olan ve gelişmiş pek çok ekonomide 2000’lerden itibaren büyüme hızı ortalama olarak yükseldi. Vergi harcamaları nominal sabit kalsa bile GSYİH artışı, bu harcamaların payının düşmesine yol açmış olabilir.

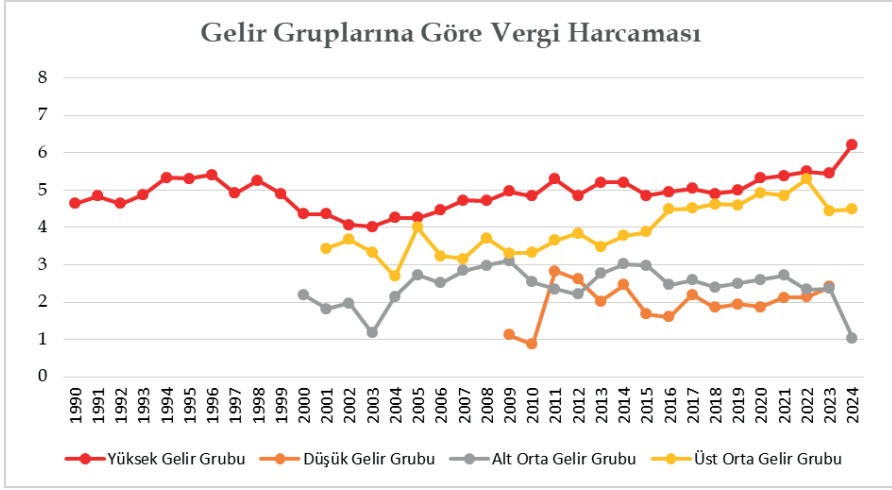

Şekil 2: Bölgesel vergi harcaması

Kaynak: GTED (2025)

Son 10 yıldır vergi harcamalarının GSYİH içindeki payı değerlendirildiğinde Avusturalya, Avusturya, Ermenistan, Belçika, Arnavutluk, Arjantin ve Brezilya gibi ülkelerin ilk sıralarda olduğu görülmektedir.

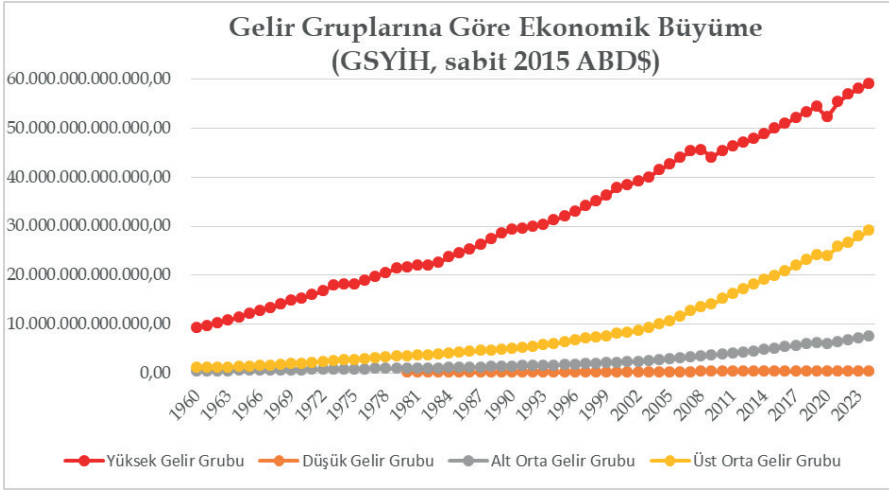
Şekil 2’de bölgesel vergi harcamalarının GSYH’ye oranı gösterilmektedir. Kuzey Amerika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Avrupa ve Orta Asya, Latin Amerika ve Karayipler bölgeleri dünya ortalamasının üzerindedir. Kuzey Amerika’da (özellikle ABD ve Kanada’da) vergi harcamalarının GSYH’ye oranla diğer bölgelere kıyasla daha yüksek olmasının ardında bazı önemli sebepler bulunmaktadır. ABD’de sosyal ve ekonomik politikaların büyük bir kısmı doğrudan kamu harcamaları yerine vergi sistemi içinde uygulanır. Örneğin: Sağlık sigortası sübvansiyonları, konut kredisi faiz indirimi, çocuk yardımları gibi birçok destek doğrudan ödeme değil, vergi muafiyeti veya indirimi şeklindedir. Bu durum “fiscal welfare state” (mali refah devleti) olarak adlandırılır. Kanada’da da benzer şekilde vergi teşvikleri özellikle eğitim, enerji verimliliği ve küçük işletmeler gibi alanlarda yaygındır. Öte yandan Kuzey Amerika’da özellikle ABD, vergi harcamalarını geniş bir tanım içinde sınıflandırır. OECD ve IMF gibi kurumların tanımları esas alındığında, ABD’nin vergi harcaması raporları kapsam açısından çok detaylı ve kapsamlıdır. Bu durum mukayeseli olarak vergi harcaması/GSYİH oranını yüksek gösterir. Bir diğer önemli sebep ise vergi sisteminin karmaşıklığı ve istisna odaklı yapısıdır. ABD ve Kanada’da vergi sistemi, çok sayıda istisna, indirim ve özel hüküm içeren karmaşık bir yapıdadır. Örneğin, ABD federal gelir vergisi sisteminde yüzlerce farklı vergi kredisi ve vergi indirimi vardır. Bu yapı, doğrudan vergi harcaması (revenue forgone) olarak sınıflandırılır. Bu sistem bireyleri ve şirketleri vergi avantajları yoluyla teşvik etmeye odaklanır, bu da oranı yükseltir. Bir diğer önemli sebep ise siyasal sistemin farklılığıdır. ABD’de siyasal sistemin özelliği nedeniyle doğrudan kamu harcamaları yerine vergi teşviklerinin geçirilmesi daha kolaydır. Bu yüzden sosyal programlar bile çoğu zaman vergi üzerinden yapılandırılır. Bu durum vergi harcamalarının yüksek olmasına neden olabilir.

Şekil 3: Gelir gruplarına göre vergi harcamaları

Kaynak: GTED (2025)

Şekil 3'te gelir gruplarına göre vergi harcamalarının GSYİH'ye oranı sunulmaktadır. Buna göre vergi harcamalarının gelir düzeyiyle doğru orantılı olduğu görülmektedir. Yüksek gelirli ülkeler, daha gelişmiş ve ayrıntılı vergi sistemlerine sahiptir. Bu sistemlerde gelir düzeyine, sektöre, sosyal gruba göre ince ayarlanmış teşvik ve muafiyetler yer alır. Bu da vergi harcamalarının hacmini ve çeşitliliğini artırır. Ayrıca yüksek gelirli ülkelerin vergi teşviklerini izleme, denetleme ve raporlama kapasiteleri daha güçlüdür. Bu ülkelerde vergi harcamaları sistematik olarak ölçülür ve şeffaf biçimde kamuoyuna sunulur. Ek olarak yüksek gelirli ülkelerde vergi harcamaları, sosyal devlet politikalarının bir parçası olarak kullanılır. Örneğin: çocuk yardımları, eğitim gideri indirimleri, konut kredisi teşvikleri gibi uygulamalar doğrudan kamu harcaması yerine vergi sistemi içinden sağlanır. Bu da vergi harcamalarının GSYİH içindeki oranını yükseltir. Alt ve orta gelirli ülkelerde bu tür sistemler genellikle yoktur veya çok sınırlıdır. Öte yandan, yüksek gelirli ülkelerde kayıt dışılık düşük ve vergiye tabi olan gelirler yüksektir. Bu, vergi harcamalarının uygulanabilirliğini artırır. Düşük gelirli ülkelerde vergi teşviki verilse bile, bunu kullanacak vergi mükellefi sayısı sınırlı olabilir çünkü çoğu kesim kayıt dışıdır veya vergi ödemeyebilir.

Şekil 4: Gelir gruplarına göre ekonomik büyüme

Kaynak: GTED (2025)

Şekil 4'te gelir gruplarına göre ekonomik büyüme verileri sunulmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, vergi harcamalarının GSYİH'ye oranının daha yüksek olduğu ülke gruplarının, görece olarak daha düşük büyüme hızları sergilemiş olmasıdır. Ancak bu durum, daha düşük bir ekonomik gelişim anlamına gelmez. Zira yüksek gelir grubu ülkeleri, halihazırda oldukça yüksek bir kalkınma düzeyine ulaştıklarından dolayı, büyüme hızlarının görece yavaşlaması literatürde yaygın olarak gözlenen ve “azalan büyüme getirisi” (diminishing returns to growth) ilkesiyle açıklanır. Dolayısıyla, bu ülkelerdeki düşük büyüme hızları, daha düşük vergi harcaması nedeniyle değil; gelişmişlik düzeyinin doğal bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan, düşük ve orta gelir gruplarındaki ülkeler daha düşük bir başlangıç seviyesinden geldikleri için, aynı zaman diliminde daha yüksek kümülatif büyüme oranlarına ulaşabilmişlerdir. Ancak bu büyümenin sürdürülebilirliği, mali yapıların etkinliği ve vergi harcamalarının hedef odaklı kullanımı ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla, vergi harcamalarının ekonomik büyümeye katkısı, sadece niceliksel düzeyleriyle değil; hedefleme yapısı, izleme mekanizmaları, etki analizleri ve uzun vadeli üretkenlik artışıyla bağlantılı olup, bu alanlarda kurumsal kapasitesi yüksek ülkeler daha etkin sonuçlar elde etme potansiyeline sahiptir. Ayrıca vergi harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ülkelerin gelir seviyesine ve vergi teşviklerinin niteliğine göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Özellikle düşük gelirli ülkelerde, vergi harcamalarının toplam kamu harcamaları ve GSYİH içindeki payı çok düşüktür. Bu nedenle, bu ülkelerde vergi harcamalarının büyümeyi

ne ölçüde etkilediğini değerlendirmek için hem niceliksel hacim hem de politik tasarım kapasitesi sınırlı olduğundan, bu iki değişkeni doğrudan karşılaştırmak anlamlı bir sonuç veremeyebilir.

Ülkeler vergi harcamalarını benzer araçlarla (istisna, indirim, erteleme, vergi kredisi vb.) uygulasalar da bunların amacı büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çoğunlukla Ar-Ge, yeşil enerji ve istihdam gibi uzun vadeli hedeflere yönelik teşvikler öne çıkarken; gelişmekte olan ülkelerde kısa vadeli büyüme, ihracat artışı veya bölgesel yatırımlar daha belirgin amaçlar olarak gözlemlenmektedir (OECD, 2020). Bu bağlamda örneğin, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde vergi harcamaları daha çok verimlilik artırıcı nitelikler taşıırken, Brezilya ve Hindistan gibi ülkelerde vergi harcamaları daha kapsayıcı büyüme hedeflerine yönelik olduğu söylenebilir.

OECD (2022) raporu, vergi harcamalarının ekonomik etkinliğini değerlendirirken üç temel unsur öne çıkarmaktadır: yatırım katkısı, verimlilik katkısı ve kaynak tahsisi etkinliği. Gelişmiş ülkelerde vergi teşvikleri genellikle Ar-Ge ve yeşil dönüşüm gibi uzun vadeli hedeflere odaklanmakta, bu da sermaye birikimi kadar üretkenliği de artırmayı hedeflemektedir. Almanya, Kanada ve Hollanda gibi ülkelerde uygulamalar daha seçici ve performansa dayalıdır. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerde vergi harcamaları daha çok kısa vadeli büyüme ve yatırım çekme amaçlıdır; ancak bu teşviklerin marjinal etkisi sınırlı kalabilmektedir. OECD, hedefleme başarısının düşük olduğu durumlarda kamu kaynaklarının verimsiz kullanılabileceğini ve bu tür teşviklerin yapısal dönüşüm yaratmakta yetersiz kalabileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle vergi harcamalarının etkinliği, sadece miktar değil, tasarım kalitesi, uygulama biçimi ve izleme kapasitesiyle birlikte değerlendirilmelidir.

Vergi harcamalarının yalnızca büyümeye katkısıyla değil, aynı zamanda kamu maliyesi üzerindeki etkileri ve sosyal sonuçlarıyla da değerlendirilmesi gerekmektedir. Literatürde bu harcamalar çoğu zaman “gizli kamu harcaması” (hidden spending) olarak tanımlanmakta, bu nedenle şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından eleştirilmektedir (Neubig & Redonda, 2017). Vergi harcamalarının parlamenter denetime ve performans analizine doğrudan tabi olmaması, kamu kaynaklarının etkin kullanımını sorgulatmaktadır (Redonda & von Haldenwang, 2021). Öte yandan, bazı gelişmiş ülkelerde sosyal amaçlı vergi harcamaları (örneğin çocuk yardımı, konut teşvikleri, eğitim gideri indirimleri) gelir dağılımını iyileştirici etkiler yaratabilirken; gelişmekte olan ülkelerde bu araçlar çoğu zaman yüksek gelirli mükellefler tarafından daha etkin kullanılabildiğinden, yatay ve dikey vergi adaletini zayıflatıcı sonuçlar doğurabilmektedir (OECD, 2024; IMF, 2014).

Bu durum, vergi harcamalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal etkinliği açısından da yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, vergi harcamalarının uluslararası vergi rekabeti bağlamında da değerlendirilmesi önemlidir. Bazı ülkeler, doğrudan yabancı yatırımları çekmek amacıyla geniş kapsamlı vergi istisnaları ve muafiyetler sunarken, bu uygulamalar küresel düzeyde vergi tabanının aşınmasına ve kamu gelirlerinde erozyona neden olabilmektedir (Gurtner & Christensen, 2009; Mast, 2020). Bu bağlamda, “aşağı yönlü vergi rekabeti” (race to the bottom) olgusu, vergi harcamalarının uzun vadeli mali sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini tartışmalı hale getirmektedir. Sonuç olarak, vergi harcamalarının ekonomik etkinliği yalnızca yatırım artışı ya da kısa vadeli büyüme sonuçları üzerinden değil; aynı zamanda hedefleme doğruluğu, verimlilik katkısı, gelir dağılımı üzerindeki etkileri, kamu maliyesindeki şeffaflık düzeyi ve uluslararası vergi koordinasyonuna uyumu çerçevesinde çok boyutlu olarak ele alınmalıdır.

6. Sonuç ve öneriler

Bu çalışma, vergi harcamalarının kurumsal ve kavramsal çerçevesini tartışarak, bu araçların ekonomik sistemler üzerindeki iktisadi ve sosyal etkilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Vergi harcamaları, devletin doğrudan harcama yapmadan belirli ekonomik ve toplumsal faaliyetleri teşvik etmesini sağlayan dolaylı bir mali politika aracıdır. İstisna, muafiyet, indirim ve benzeri yollarla uygulanan bu harcamalar; yatırım, üretim, Ar-Ge, istihdam, ihracat ve çevresel sürdürülebilirlik gibi çok boyutlu alanlarda politika hedeflerini desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Ancak bu araçların mali disiplini zayıflatma potansiyeli, şeffaflık eksiklikleri ve etkisiz uygulama riski, onları tartışmalı hale getirmektedir. Kamu maliyesi literatüründe hem iktisadi etkinlik hem de kaynak tahsisi açısından bu araçların avantajları kadar dezavantajları da kapsamlı biçimde tartışılmaktadır. Etkin olmayan, şeffaflıktan uzak ya da ölçülmeyen vergi harcamaları hem bütçe açığını büyütebilir hem de gelir dağılımını olumsuz etkileyebilir.

Bu çalışmada, vergi harcamalarının uluslararası düzeyde yapısal ve niceliksel yönleri karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir. Literatür, gelişmiş ülkelerin vergi harcamalarını daha çok uzun vadeli kalkınma hedeflerine odakladığını ortaya koymaktadır. Fransa, Almanya, Kanada ve ABD gibi ülkeler; vergi teşviklerini ağırlıklı olarak yatırımlar, Ar-Ge faaliyetleri ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanlara yönlendirmektedir. Bu çalışmanın bulguları ise, gelişmiş ülkelerde vergi harcamalarının GSYH'ye oranla daha yüksek düzeylerde seyrettiğini ortaya koymaktadır. Bu ülkelerde vergi harcamalarının ağırlıklı olarak Ar-Ge, yatırım ve çevresel sürdürülebilirlik

gibi uzun vadeli kalkınma hedeflerine yöneldiği görülmektedir. Buna karşın, daha düşük gelirli ülkelerin daha hızlı büyüme oranları yakaladığı dikkate değerdir. Bu durum, bir yandan azalan verimler yasasının doğal sonucu olarak açıklanabilirken, diğer yandan vergi harcamalarının tek başına iktisadi gelişmeyi garanti etmediğini de göstermektedir. Dolayısıyla vergi harcamalarının etkinliğini değerlendirmek, sadece miktarlarına değil, yöneldikleri alanlara, uygulama biçimlerine ve kurumsal kapasiteye de bağlıdır.

Bu bulgular ışığında, vergi harcamalarının salt büyüklüğü değil, hedefleme doğruluğu ve ekonomik bağlamla uyumu ön plana çıkmaktadır. Vergi harcamalarının etkinliğini artırmak adına, bu araçların öncelikle açık hedeflere dayalı olarak tasarlanması ve bu hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının düzenli olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Yatırım teşvikleri ya da Ar-Ge destekleri gibi kalemlerin, ülke içi sektörel öncelikler ve kapasite farklılıkları gözetilerek belirlenmesi, kaynak tahsisinde etkinliği artırabilir. Vergi harcamaları geniş gruplara yönelik değil, ölçülebilir ihtiyaçları olan alanlara yönlendirilmelidir. Örneğin çevresel sürdürülebilirlik veya yüksek teknoloji üretim gibi öncelikli alanlara odaklanmak hem bütçe etkinliği hem de kalkınma hedefleri açısından daha verimli olacaktır. Ayrıca, vergi harcamalarının mali disiplin üzerindeki etkilerinin izlenebilmesi için bütçe süreçlerine entegre edilmesi ve şeffaf biçimde raporlanması gerekmektedir. Bu bağlamda belirli bir vergi teşvikinin kamu bütçesine maliyeti, aynı kaynakla doğrudan harcama yapıldığında elde edilecek sonuçlarla karşılaştırmalı olarak analiz edilebilir.

Sonuç olarak, vergi harcamaları doğru tasarlandığında ve uygun alanlara yönlendirildiğinde ekonomik büyüme, istihdam, inovasyon ve çevresel dönüşüm gibi alanlarda önemli kazanımlar sağlayabilir. Ancak bu aracın maliye politikası içerisindeki yerinin rasyonel, şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Aksi halde vergi harcamaları ne iktisadi etkinliği ne de sosyal adaleti sağlayabilen, bütçeyi zayıflatan ve kaynak israfına neden olan bir araç haline dönüşebilir. Bu nedenle hem kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi hem de kamuoyu denetiminin artırılması, vergi harcamalarının kalkınma sürecine katkısını artırmak açısından kritik önemdedir.

Çalışma, büyük ölçüde uluslararası karşılaştırmalara ve vergi harcaması düzeylerine odaklandığı için, tek tek politika araçlarının sektörel ya da bölgesel etkileri gibi daha mikro düzeyli değerlendirmelere yer verememektedir. Ayrıca, vergi harcamalarının ekonomik etkilerinin yalnızca nicel göstergelerle değil, eşitsizlik, bölgesel kalkınma ya da çevresel dönüşüm

gibi çok boyutlu etkilerle birlikte değerlendirilmesi gereklidir. Gelecek araştırmalar, ülke örneklerinde vergi harcamalarının etkilerinin karşılaştırmalı analizine, değerlendirme mekanizmalarına ve geri kazanım düzeylerine daha derinlemesine odaklanarak politika tasarımı sürecine katkı sunabilir.

Kaynakça

- Alegana, H. M. (2014). *The effect of tax incentives on economic growth in Kenya* (Doctoral dissertation, University Of Nairobi).
- Appelt, S., Bajgar, M., Criscuolo, C., & Galindo-Rueda, F. (2016). R&D Tax Incentives: Evidence on design, incidence and impacts. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, No. 32 (2016)
- Barrios, S., Figari, F., Gandullia, L., & Riscado, S. (2016). *The fiscal and equity impact of tax expenditures in the European Union* (No. 01/2016). JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms.
- Beznoska, M., von Haldenwang, C., & Schüler, R. M. (2023). Tax Expenditures in OECD countries: Findings from the Global Tax Expenditures Database (No. 7/2023). German Institute of Development and Sustainability (IDOS).
- BMF (2023). *Subventionsbericht 2022*. Bundesministerium der Finanzen.
- Bondonio, D., & Greenbaum, R. T. (2007). Do local tax incentives affect economic growth? What mean impacts miss in the analysis of enterprise zone policies. *Regional science and urban economics*, 37(1), 121-136.
- Bratić, V. (2006). Tax expenditures: a theoretical review. *Financial Theory and Practice*, 30(2), 113-127.
- Browning, E. K. (1976). The marginal cost of public funds. *Journal of Political Economy*, 84(2), 283-298.
- Burman, L. E., & Phaup, M. (2012). Tax expenditures, the size and efficiency of government, and implications for budget reform. *Tax Policy and the Economy*, 26(1), 93-124.
- Cour des Comptes (2022). *Les dépenses fiscales en France*. <https://www.ccomptes.fr/system/files/2023-04/NEB-2022-Depenses-fiscales.pdf>. Erişim Tarihi: 13.05.2025
- Çam, H., & Esengün, K. (2011). Organize sanayi bölgeleri ve uygulanan teşvik politikalarının işletmeler üzerindeki etkilerinin incelenmesi: Osmaniye organize sanayi bölgesinde uygulama. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2011(2), 55-63.
- Değirmenci, T., & Yavuz, H. (2024). Environmental taxes, R&D expenditures and renewable energy consumption in EU countries: are fiscal instruments effective in the expansion of clean energy?. *Energy*, 299, 131466.
- Dünya Bankası (2025). GDP (constant 2015 US\$). <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD>. Erişim tarihi: 02.05.2025
- Eissa, N., & Hoynes, H. W. (2006). Behavioral responses to taxes: Lessons from the EITC and labor supply. *Tax policy and the economy*, 20, 73-110.
- Erdoğan, Z. (2023). Ar-Ge harcamaları, vergi teşvikleri ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Journal of Life Economics*, 10(4), 315-328.

- GTED. (2025). Global Tax Expenditures Database. <https://gted.taxexpenditures.org/data-download-dashboard/#fulldownload>. Erişim Tarihi: 13.05.2025
- Gurtner, B., & Christensen, J. (2009). The race to the bottom: Incentives for new investment?. *Finance & Bien Commun*, 3435(2), 90-97.
- Hazman, G. G., & Büyükben, N. K. (2020). Vergi teşviklerinin yerel ekonomik büyüme ve istihdam üzerindeki etkisi: TR33 bölgesi açısından değerlendirme. *Maliye Dergisi*, 179, 186-212.
- IMF (2019). Fiscal monitor: Curbing corruption. International Monetary Fund.
- IMF. (2014). *Fiscal Policy and Income Inequality*. IMF Policy Paper, January 23. <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2014/012314.pdf>. Erişim Tarihi: 02.06.2025
- Johnstone, N., Haščič, I., & Popp, D. (2010). Renewable energy policies and technological innovation: evidence based on patent counts. *Environmental and resource economics*, 45, 133-155.
- Klemm, A., & Van Parys, S. (2012). Empirical evidence on the effects of tax incentives. *International Tax and Public Finance*, 19, 393-423.
- Kurt, M., & Çelikay, F. (2020). Vergi Harcamaları ile Gelir Eşitsizliği Arasındaki Nedensellik Üzerine Bir İnceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 511-524.
- Kutbay, H. (2020). Vergi Teşviki Uygulamasının Yatırım Çıktıları Üzerindeki Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analiz. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 245-253.
- Mast, E. (2020). Race to the bottom? Local tax break competition and business location. *American Economic Journal: Applied Economics*, 12(1), 288-317.
- Musgrave, R., Musgrave, Peggy B., 1989. *Public finance in theory and practice* (Fifth ed., McGraw-Hill international editions. Finance series). New York: McGraw-Hill Book Company.
- Neubig, T., & Redonda, A. (2017). Shedding Light on Hidden Government Spending: Tax Expenditures. *IMF Public Financial Management Blog, International Monetary Fund*, <http://blog-pfm.imf.org/pfmblog/2017/12/shedding-light-on-hidden-government-spending-taxexpenditures.html>.
- OECD (2020). Tax Expenditures in OECD Countries. https://www.oecd.org/en/publications/tax-expenditures-in-oecd-countries_9789264076907-cn.html. Erişim Tarihi: 18.05.2025
- OECD (2024), *Taxation and Inequality: OECD Report to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8dbf9a62-cn>.

- OECD. (2010). *Tax Expenditures in OECD Countries*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264076907-cn>
- OECD. (2018). Revenue Statistics in Latin America and the Caribbean 2018. https://www.oecd.org/en/publications/revenue-statistics-in-latin-america-and-the-caribbean-2018_rev_lat_car-2018-cn-fr.html. Erişim tarihi: 13.05.2025
- OECD. (2021). *Taxing Energy Use for Sustainable Development: Opportunities for energy tax and subsidy reform in selected developing and emerging economies*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/89167ccf-cn>
- OECD. (2022). *The Evaluation of the Effectiveness of Tax Expenditures – A Novel Approach*. Paris: OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2011/11/the-evaluation-of-the-effectiveness-of-tax-expenditures-a-novel-approach_g17a2047/5kg3h0trjmr8-cn.pdf. Erişim Tarihi: 02.06.2025
- Parsons, M., & Phillips, N. (2007). *An Evaluation of the Federal Tax Credit for Scientific Research and Experimental Development*. Department of Finance Canada.
- Polat, O. (2019). Ar-Ge, Vergi Teşvikleri ve Ekonomik Büyüme: Panel Var Yaklaşımı. *Journal of Financial Politic & Economic Reviews/Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 56(650).
- Redonda, A., & Von Haldenwang, C. (2021). *Tax expenditures: The hidden side of government spending*. *VoxEU*.
- Rodrik, D. (2004) Industrial policy for the twenty-first century CEPR Discussion Paper no 4767. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=617544. Erişim tarihi: 12.05.2025
- Savaşan, F. (2016). Kamu ekonomisi-Piyasa başarısızlığından devletin başarısızlığına. *Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık*.
- Surrey, S. S. (1973). *Pathways to tax reform: the concept of tax expenditures*. Harvard University Press.